

SKÄLLVIKS GÅRD, Sverige och Söderköping ca 1250 – 1375

STEGEBORG¹

före 1310 Stegeborg, dvs borgen på den sk Slottsholmen, nämns inte i några bevarade dokument.

Detta kan innebära att den inte fanns eller att den hade en underordnad funktion till biskopsborgen i Skällvik, eller att av någon orsak det inte finns några bevarade dokument.

1310 – 1318 Stegeborg, dvs borgen på den sk Slottsholmen, var i funktion som **kungsgård**. Kung Birger utfärdar flera brev/dokument under vistelse på borgen eller nämner borgen i brev.

1310-07-20	Kung Birger skriver i Helsingborg tillsammans med sina bröder en bekräftelse på deras överenskommelse som bl a innebär att Stegeborg skall handhas av kung Birger
1310-09-08	Kung Birger vistas på Stegeborg och befäster ett jordbyte mellan sin far kung Magnus och kyrkan.
1311-06-10	Kung Birger vistas på Stegeborg och bekräftar med sin bröder Erik och Valdemar överenskommelsen om ”delning” av landet dem emellan. Kung Birger skall bl a handha Stegeborg.
1311-06-11	Kung Birger vistas på Stegeborg och bekräftar att han sålt Håtuna till ärkebiskop Nils och domkyrkan. (2 dokument)
1312-02-20	Kung Birger vistas på Stegeborg och erkänner tillsammans med flera andra att man är skyldig danske kungen pengar.
1312-03-29	Kung Birger vistas på Stegeborg och ger bl a bort jord.
1315-07-22	Kung Birger vistas på Stegeborg och stadsfäster en gåva från bröderna till släktingen Margareta Bengtsdotter.
1316-04-15	Kung Birger vistas på Stegeborg och ger en befallning om skatt.
1318-01-09	Kung Birger vistas på Stegeborg och ger order om betalning av tionde till ärkebiskopen.

1319 – 1331 Stegeborg, dvs borgen på den sk Slottsholmen nämns inte i några bevarade dokument.

Detta kan innebära att den inte fanns eller att den hade en underordnad funktion till biskopsborgen i Skällvik, eller att av någon orsak det inte finns några bevarade dokument.

1332 o senare Stegeborg, dvs borgen på en sk Slottsholmen var i funktion som **kungsgård**.

Kungar m fl utfärdar flera brev/dokument under vistelse på borgen eller nämner borgen i brev.

1332-10-14	Kung Magnus Birgersson nämner kungsgården Skällvik i två brev och Stegeborgs slott i ett av dem
1336-05-26	Riddaren Vipert Lutzow visats på Stegeborg och erkänner en skuld till Gudhem. (2 dokument).
1361-12-12	Privatpersonen Peter Svensson från Stegeborg straffas för olaga utförsel av järn till Danmark
1368-xx-xx	Stegeborg nämns i ett dokument utfärdat i Stralsund
1374-07-11	Kung Albrekt visats på Eknön vid Stegeborg och tar under sitt beskydd klostret i Vadstena

¹ Tolkning av dateringar i de gamla sk pergamentsbrev vilka finns återgivna i Svenskt diplomatarium

SKÄLLVIKS GÅRD (hus, borg) ²

Före 1287 Skällviks gård nämns inte i några bevarade dokument

Detta kan innebära att den inte fanns eller att det av någon orsak det inte finns några bevarade dokument.

1287 – 1304 Skällviks gård var i funktion som **biskopsgård**.

Linköpings biskop eller annan högre kyrklig person inom stiftet skriver brev/dokument på borgen eller nämner den i brev.

- 1287-07-14 Biskop Bengt från Linköping visats på Skällvik och skriver sitt testamente före sjöresan till Gotland. Den svenska översättningen, kortfattad, nämner inte Skällvik, vilket den latinska texten dock gör.
- 1289-07-06 Biskop Bengt från Linköping visats på Skällviks borg och skriver sitt testamente.
- 1292-07-25 Ärkedjåknen Sune från Linköping visats på Skällviks borg och skriver ett intyg om att fått en skuld reglerad av biskop Lars men som egentligen avsåg dennes företrädare biskop Bengt.
- 1293-05-31 Kyrkoherde Elof från Vetlanda vistas på Skällviks borg och skänker egendom i Vetlanda till biskopen och till domkyrkan.
- 1301-11-12 Biskop Lars i Linköping upprättat i Linköping sitt eget testamente och vidimerar biskops Bengt och skänker bl a Skällvik till biskopsbordet.
- 1305-01-06 Kung Birger Magnusson erkänner att han köpt Skällviks gård av biskopen i Linköping, men att i köpet inte ingick delar i några öar som fortfarande är kyrkans egendom. Dessa öar är: Djursö, Askö, Yxna och Marö. Detta innebär att köpet skett senast 6 januari 1305 då brevet är daterat. Det troliga är sålunda att det skett 1304. Det framgår inte var han befann sig då han skrev dokumentet.

1304 – 1319 Skällviks gård var i funktion som **kungsgård**.

Skällvik överläts 1304 till kungen och 1319 till biskopen.

- 1305-01-06 Kung Birger Magnusson erkänner att han köpt Skällviks gård av biskopen i Linköping, men att i köpet inte ingick delar i några öar som fortfarande är kyrkans egendom. Dessa öar är: Djursö, Askö, Yxna och Marö. Detta innebär att köpet skett senast 6 januari 1305 då brevet är daterat. Det troliga är sålunda att det skett 1304. Det framgår inte var han befann sig då han skrev dokumentet.
- 1319-11-25 Hertiginnan Ingeborg, änka efter hertig Erik Magnusson ger kung Magnus gård Skällvik biskop Karl i Linköping.

1319 – 1332 Skällviks gård var i funktion som **biskopsgård**.

Skällvik överläts 1319 till biskopen och 1332 till kungen.

- 1319-11-25 Hertiginnan Ingeborg, änka efter hertig Erik Magnusson ger kung Magnus gård Skällvik biskop Karl i Linköping.
- 1321-01-27 Kung Magnus sittande i Varberg överlåter Skällvik till biskop Karl i Linköping.
- 1325-06-17 Lagmannen i Västergötland Knut Magnusson ger, enligt ett dokument utfärdat i Tälje, bort sin andel i Yxnö i Skällviks socken.
- 1330-07-04 Margareta, änka efter Tord Bonde, visats på Skällviks gård och ger bort egendom till Linköpings biskop Karl.
- 1332-10-14 Kung Magnus byter av biskop Karl i Linköping till sig Skällvik. (2 dokument). Utfärdat i Bohus.

1332– 1339 Skällviks gård var i funktion som **kungsgård**.

Skällvik överläts 1332 till kungen.

- 1332-10-14 Kung Magnus byter av biskop Karl i Linköping till sig Skällvik. (2 dokument). Utfärdat i Bohus.
- 1333-06-23 Kung Magnus, sittande i Lindholmen, byter till sig Skällvik av biskop Karl. Samtidigt skall viss byggnation i Skällvik, utförd av biskopen, betalas av kungen.
- 1333-10-29 Kung Magnus visats på Skällvik och fortsätter de ekonomiska transaktionerna med anledningen av byggnationen på Skällvik.
- 1333-11-12 Kung Magnus Eriksson vistas på Skällvik och upplåter ersättning åt en dansk marsks änka.
- 1333-12-06 Kung Magnus visats på Skällvik och upplåter mark i Skärstad.
- 1334-06-15 Lagman Knut Jonsson visats på Skällvik och upplåter mark i Kullerstad.
- 1336-12-29 Kung Magnus vistas i Stockholm och meddelar att han bl a pantsatt Skällviks slott.

² Se ovan fotnot om Stegeborg

1339-05-29 Lagman Knut Jonsson i Östergötland vistas på Skällvik och han fått hjälp göra reda i sina räkenskaper.

1340 – 1348 Skällviks gård var i funktion som kungsgård eller troligare som **biskopsgård**.

Av någon orsak finns det inte några bevarade dokument som nämner borgen. Troligen är dock borgen biskopsgård.

1349 – 1356 Skällviks gård var i funktion som **biskopsgård**.

Enbart få dokument finns som nämner Skällvik.

1349-08-27 Linköpings biskop Peter visats på Skällvik och befaller Gotlands invånare att ge ersättning till Solberga kloster

1350-02-28 Linköpings biskop Peter visats på Skällvik och redogör för gåvor till kyrkor mm

1356-xx-xx Skällviks hus anfaller när biskopen besökte kung Erik i Halland.

Därefter nämns bland de medeltida dokumenten Skällviks socken och Skällviks kyrka, dock ej Skällviks borg (hus, gård) och självklart Stegeborg.

Herman Schück diskuterar Skällviks ägandeförhållanden i sin avhandling **Ecclesia Linco-pensis** (Stockholm 1949), dvs den bok som är den stora och mest korrekta beskrivningen av Linköpings stifts historia. Schücks slutsatser och kommentarer (sidorna 306 – 311) stämmer väl överens med ovanstående sammanställning och återges av andra historiska författare.³

STEGEBORG UNDER FOLKUNGATIDEN⁴

Stegeborgs äldsta historia är nära förbundet med Skällsviks gård. Gården fanns bevisligen 1287 och tillhörde då biskopen i Linköping, Bengt Birgersson.

Hans efterträdare Lars Albrektsson hade kvar Skällviks gård. Dess strategiska läge vid inloppet till Söderköping, då en av rikets rikaste städer, var uppenbar för Birger Magnussons förmyndarstyre som leddes av marsken Torgils Knutsson. Senast 1305 såldes biskopsgården till kung Birger.

Därefter har en borg byggts på den holme som ligger ute i segelleden in mot Söderköping. Hur den såg ut och dess omfattning är okänd. Anläggningen kan dock inte ha varit alltför omfattande, holmen är idag inte särskilt stor och landhöjningen i Östergötland har sedan 1300-talet varit två meter.

Under perioden 1310-1316 sände kungen flera brev från Stegeborg och man kan förmoda att han vistats där långa perioder. Efter Nyköpings gästabad utbröt ett uppror mot kung Birger. Denne lämnade Stegeborg och avseglade till Visby men satte sonen Magnus Birgersson som befälhavare på Stegeborg. Borgen blev belägrad, förmodligen från påsktid fram till slutet av

³ Herman Schück, född 1929, blev sedermera professor i historia vid Stockholms universitet 1978 – 1990 och anses vara en av våra största experter på medeltidens historia. Jag hade nöjet att träffa honom i Söderköping i augusti 2007.

⁴ http://sv.wikipedia.org/wiki/Stegeborgs_slott

augusti 1318. Magnus fördes fången till Stockholm och dömdes till döden i juni 1320. Han ligger begravnen i Riddarholmskyrkan i Stockholm bredvid Magnus Ladulås.

Enligt Erikskrönikan revs Stegeborg efter kapitulationen: "*the slogo then mwr allan swa smaa / the lotho ey en sten ather staa*".

Karl Bååt, biskop i Linköping, strävade efter att stiftet skulle återfå Skällviks gård. Från hertig Eriks änka Ingeborg Håkansdotter lyckades han få Skällviks gård samt borgruinen i gåva den 27 januari 1321. Karl lade därefter ned mycket pengar på att bygga upp gården igen.

1332 tvingades dock biskopen överlämna gården till kung Magnus i utbyte mot gods på Visingsö. Anledningen var förmodligen platsens strategiska läge samt möjligheten att ta upp tull från fartygen på väg mot Söderköping. På grund av ekonomisk kris tvingades dock kungen att pantsätta borgen 1336. Till vem är okänt, men år 1350 var Skällviks gård åter i kyrkans ägo. Den 28 februari 1350 undertecknade nämligen biskopen i Linköping Peter Tyrgilsson ett brev på gården ("*in manerio nostro Skældowijk*").

Under 1350-talets tronstrider mellan kung Magnus och Erik Magnusson ägdes Skällviks gård av biskop Nils Markusson. Biskopen hade tagit parti för Erik och 1356 överfölls gården som fick stora skador och det är troligt att det var kungen som låg bakom. Hur mycket som förstördes är okänt men när hertig Albrekt av Mecklenburg anföll Sverige 1363 anfölls även Söderköping vilket indikerar att Albrekts flotta hade kunnat passera Skällvik utan hinder. Vad som är klart är att Skällviks gård försvann och att någon återuppbyggde Stegeborg på holmen i farleden. En gissning är att Albrekt, som byggde både Nyköpingshus och Stäkeholm, även byggde upp Stegeborg.

SVERIGES HISTORIA

Den viktigaste, och i delar ifrågasatta, enda källan, förutom pergamentsbrev, till Sveriges historia under den tid då Skällviks borg var i funktion är ERIKSKRÖNIKAN. Den finns i sin helhet återgiven med början på nedanstående internetadress.⁵

<http://litteraturbanken.se/#!/forfattare/Anonym/titlar/Erikskronikan/sida/1/etext>

Utgivaren och kommentatorn till boken Sven-Bertil Jansson skriver i inledningen bl a:

Även om *Erikskrönikan* inte hör till vår litteraturs mest kända verk, så kan man nog kalla den för ett av de mest inflytelserika. Det skulle dröja in i vårt sekel innan den historiska forskningen i grunden började ifrågasätta den bild av svensk historia under nära hundra år (ca 1230–1320) som krönikan ger. I slutet av 1920-talet upphanns den av den moderna källkritiska forskningen i gestalt av Ingvar Andersson, som då skrev en avhandling om äldre källor till Sveriges historia. Som historisk källa har *Erikskrönikan* aldrig hämtat sig från de stötar den då fick. Däremot har den fått en renässans som diktverk.

⁵ Språkligt svår att förstå om man inte är van att läsa äldre svenska

Berättelsen om Nyköpings gästabud har levat i många former ända in i vår tid. Inte minst har den varit omtyckt av en rad populärhistoriker – från 1800-talets store man i genren, Anders Fryxell, över Carl Grimberg till Vilhelm Moberg. För dem har det inte varit svårt att hitta en givande källa när det gäller tiden kring Håtunaleken och Nyköpings gästabud. I *Erikskrönikan* finns dramatiken. Kung Birgers replik återfinns i krönikan och är säkerligen en skapelse av dess författare.

Erikskrönikan författades med största sannolikhet på 1320-talet. Innehållet är i stora drag följande:

När berättelsen börjar heter den svenske kungen Erik Eriksson (läspe och halte). Denne avlöses för en kort tid av Knut Holmgersson (den långe), men Erik återkommer och gör upp med Knuts släkt. Under den följande tiden framträder Birger jarl som huvudfigur; bland annat skildras hans korståg till Finland. Under Birgers frånvaro väljs hans son Valdemar till kung, varefter krönikan följer Birger som regent under sonens omyndighet. När Valdemar väl blivit myndig får han problem med sina bröder Magnus och Erik, vilket slutar med att han blir bortjagad och efterträds av Magnus, som senare fick namnet Ladulås. Magnus ser till att sonen Birger blir vald till kung. Fram till det att denne når myndig ålder (1302) framstår marsken Tyrgils Knutsson som den mäktigaste mannen i riket. Under hans tid utkämpas strider på andra sidan Östersjön, kring det svenska fästet Landskrona vid Neva.

Den senare delen av krönikan ägnas i hög grad åt striderna mellan kung Birger Magnusson och hans bröder, hertigarna Erik och Valdemar. Krönikören har funnit anledning att särskilt dröja vid den dramatiska tillspetsningen av denna maktkamp, från Håtunaleken och fram till Nyköpings gästabud. Efter hertigarnas död följer uppgörelsen med deras motståndare och till sist skildras valet av hertig Eriks son Magnus till svensk kung.

Den sistnämnda händelsen inträffade år 1319. När krönikan författades var alltså Magnus Eriksson kung i Sverige. Men han var en ung furste. Vid kungavalet hade han som treåring burits fram av rikets drots Mats Kettilmundsson, som blev en av de ledande gestalterna i den förmyndarregering som hade hand om rikets styrelse fram till år 1331. I förmyndarregeringen ingick också till en början Eriks änka, hertiginnan Ingeborg. Vidare fanns där andra personer som sympatiserade med hertigarna, men även några som givit kung Birger sitt stöd. Birger själv var vid det laget fördriven. Hans son, som hade ingripit i brödrakonfliktens slutskede, var undanröjd – enligt *Erikskrönikan* snyggt och värdigt halshuggen inför en ståndsmässig publik. Självfallet rådde starka inre spänningar i landet under förmyndarregeringens år. Parterna i brödrakonflikten fanns ju kvar. När Magnus Birgersson hade avrättats (1320) och den fördrivne kung Birger själv avlidit (1321) var visserligen faran över från det hållet. Men det fanns andra orosmoln. Hertig Eriks änka, Ingeborg, hade en stark position som hon hade övertagit efter den döde maken, och hon tog regeringsinitiativ som kolliderade med riksrådets. I denna situation fann de världsliga stormännen och kyrkan, som under en följd av stridigheter hade stått emot varandra, det nödvändigt att försonas. Vid ett möte i Skara 1322 kom de överens om att glömma alla tvister. Genom detta inskränktes Ingeborgs rörelsefrihet. Då hade Mats Kettilmundsson, som hade stått henne nära, fått lämna drotsämbetet till en av den världsliga aristokratins nyckelmän, Knut Jonsson.

Vidare skriver Jansson:

Erikskrönikan är i stora delar starkt präglad av riddarromanens sätt att se på verkligheten, på miljöer, människor och sociala relationer. Läggt ex märke till hur krönikören skildrar de

sammankomster av festlig art (s k hov) som då och då inträffar: musik, dans och annan underhållning, riklig mat och dryck, dust och bohord, och som deltagare höviskt sköna män och kvinnor. Eller se på beskrivningen av den praktfulla festhall som uppförs i Lödöse! Lägga märke till hur stridsskildringarna ofta formas till en uppgörelse mellan två riddare i stället för en bred beskrivning av ett fältslag.

Viktigt är inte minst hur människorna beskrivs och karakteriseras. Särskilt hertig Erik utrustas med de typiska "höviska" egenskaperna: han är *mill, hövizsk ok wiis*. I den glansfulla skildringen av Eriks ankomst till Oslo 1302 ser vi honom så som han uppfattas av kvinnorna, som iakttar den sköne unge mannen när han blir mottagen med heder och ära av den norske kungen. Allt detta är som hämtat direkt ur riddarromanerna.

Sedd i sitt historiska och litterära sammanhang framstår *Erikskrönikan* som ett verk med en klar ideologisk funktion. Den har tillkommit i en tid då den svenska aristokratin var tämligen nyetablerad. Denna hade av begripliga skäl ett behov av att se sig framställd i en fördelaktig dager. Dess självkänsla krävde att den svenska adeln kunde hållas för lika god som kontinentens. *Erikskrönikan* gör en jämförelse möjlig. De svenska herrar som framträder här gestaltas som ädla, tappra och sköna riddare – en skara som verkligen tål internationell jämförelse. Krönikan är med andra ord ett det svenska ridderskapets propagandaverk.

Erikskrönikans skildring av närmare hundra år av den svenska historien lägger sålunda tillräkta och förskönar fakta. Annat har man heller inte att vänta av en berättelse från medeltiden med motiv ur historien. Man måste ha detta klart för sig vid läsningen

Ur Janssons utgåva av Erikskrönikan återges nedan ett par avsnitt.

Stegeborgs belägring (sid 167 ff)

Stäkaborgh belagdis tha.
Konungen ok drotning Mereta
rymdo tha til Wiisby.
Jak tror wel at the giordot for thy
at the willo ey koma i thera klo.
The herra än i Swerige boo
the waro ather a thet hus,
jonkherra Magnus ok herra Benedictus
ok med them mange riddara oc swena.
Ä mädhan the haffdo skot ok stena,
the skiptot med them ther fore lagho,
swa som the rönto ok the sagho.
Mange fingo ther mykin skadha,
som än timar manga stadha.
Hwar man stormar nat ok dagh,
jak tror at ther giffs ut mangt eth slagh.
Tha loth konungin skip tilredha,
kogga stora ok butzor bredha,
ok skipade ther aa kost ok men
ok yffridh wapn och hopadis än
at han skulle husena föra maat
ok gita ther folk upkomet aat.
Taghar the komo i Göta skär,

jamsköt komo hertugans men thär
ok loto genstan til thera staa
ok fingo hwart barn ther war aa
ok bytto skip, kost ok kläde.
Thet war konungenom liten gläde.
Mange tydeske waro ther medh,
the haffdo fulner sath til wädh
hoffwodit til pant, hwart kroppin fore.
Nu willo the heller at the swore,
at the skullo fara hem til landa
ok koma sidhan aldreg i then wanda
ath koma til Swerigis ather i geen.
Jak tror the sworo sik ey nokor meen
Tha fik konungin thet at wita.
Rödh, bleek ok manga lita
fik drotningen tha hon thet fraa:
”Wil Gud oss swa latha misgaa,
hwat skulom wi tha til radha taka?”
Drotzetin sagde: ”Oss skal ey saaka.
Jak wil nu sielffwer ena reso fara,
ok skal iak them swa litit spara
som the haffwa spart oss här til!”
Konungin sagde: ”Mädhan drotzetin wil
wagha sith liiff fore war heder,
alle the men war skadha er ledher
the skule alle medh honom fara,
swa at her skula faa hemma wara.”
The toko skip hwar the kunno faa,
heller störrer skip än smaa,
ok loot them planka wel om kring
ok skipa swa ther in thera tingh,
som the skullo en kamp bestaa
– vinna eller tappa hwat heller maa.
Then tid the komo thär
ä händer husit i Göta skär,
tha komo hertogans men ther i stadh,
Jak tror the stodho ok ther eth badh.
Ther hoff sik tha en digher ofridh.
The giordo en flota aff thörran wiid
ok lotho swa up a skipin flyta.
Skot ok steen monde ther ey tryta.
The wardho sik ä mädhän stenen wan
ok ä til tess at koggen bran.
Thre kogga brunno alle i sänder.
Tha gingo the hertogans mannom a hender
ok wordo tha fangne alle en riidh,
them dugde ey lenger thera stridh.
Brunkogha ok Ulff, Gerleffs broder,
ok Lydher Fooss, en häladh goder,
ok en skytta heet Walram

the geesto tha ena andra hampn:
Stokholms torn thet skiutasta the gato.
Ä mädhan the ther innan satho,
man gaff them maat ok plegado them wäl.
Ekke swälte man them i häl.

Magnus Birgersson utlämnas (sid 172 ff)

The a Stekaborgh waro
the hiollo husit än tho at hwaro
at Nyköping thet war giffwit.
The haffdo werk ther fore driffwit
ok starka blidhor up räth.
Thet gik alt som the haffdo ät.
The stormado bade dagh ok nat.
Um sidher war them koster faat,
the ther upa husit satho,
thet war ilt ok litit thet the atho.
The waro trötte ok illa sare
ok oste, at joncherran ware
then stad man kunne han ey fanga:
”Ä huro oss kunne sidhan ganga
– man gör mankt then tid man tränger –
ok han giter ey bidhat lenger.”
The haffdo werk ther fore driffwit
ok starka blidhor up räth.
Thet gik alt som the haffdo ät.
The stormado bade dagh ok nat.
Um sidher war them koster faat,
the ther upa husit satho,
thet war ilt ok litit thet the atho.
The waro trötte ok illa sare
ok oste, at joncherran ware
then stad man kunne han ey fanga:
”Ä huro oss kunne sidhan ganga
– man gör mankt then tid man tränger –
ok han giter ey bidhat lenger.”
Ok sagho at thet war enwäghit
ok gatho thet ey lenger dräghit.
Tha daghtingado the langa stund.
Sidhan gawo the husit tessalund,
at joncherran skulde fangin wara
ok the skullo ut aff husit fara,
hwart the willo med thera hawo.
Jak pröwar at the tha husit gawo.
Är thet leekman eller präst,
tha er ä hwar sik siälffwum bezst.
The slogho then mur allan swa sma,
the lotho ey en sten ather staa.
Til Stockholm fördo the han,

then unga ädela man,
ok lotho han a Stokholms torne gaa
ok lotho honom alla nade faa,
ther han torffte til sith liiff.
Hans fader wulte honom thet kiiff.
Full wäl wente jak at the han födha.
Ekke swelto the han til dödha.

Några händelser från Bjälboättens tid ⁶

- **1248** träffar Birger Jarl den romerska kyrkans kardinal Vilhelm av Sabina på Skänninge möte.
- **1250** Valdemar väljs till kung som den förste av Bjälboätten. Hans far Birger Jarl är dock den som har den egentliga makten fram till sin död i "Jälbolung" år 1266.
- **1252** Stockholm omnämns för första gången i ett brev skrivet av Birger Jarl. Staden har nu vuxit upp intill de försvarsanläggningar som kan spåras tillbaka till år 1010.
- **1263** är Birger Jarl i Främmestad där han författar ett brev angående klosterjord i Skara.
- **1273** skickar Valdemar den första kända diplomatiska beskickningen till ett europeiskt hov. Syftet är att förhandla med hertigen av Braunschweig om ett giftermål. Valdemar blir samma år tvungen att göra en botresa till påven då han har gjort sin hustrus syster gravid. Ärkebiskopens säte flyttas från gamla Uppsala till Östra Aros som därefter kallas för Uppsala.
- **1266** dör Birger Jarl i Jälbolung.
- **1275** Valdemars bröder Magnus Ladulås och Erik gör uppror och fördriver honom till Norge. Magnus Ladulås kröns till kung året efter, men striderna upphör dock inte med det.
- **1280** I Alsnö stadga fastlås att alla som gör krigstjänst med egen häst och rustning får skattefrihet. Detta innebär att den svenska adeln uppstår.
- **1285** Magnus Ladulås möter på Kalmar slott representanter för Norge och tjugotre hansastäder. Man kommer överens om att Gotland och Visby ska ligga under den svenska kronan, vilket ön nog redan tidigare gjort.
- **1288** Öppet krig bryter ut mellan handelsmännen i Visby och de gotländska bönderna. Magnus Ladulås ingriper och tvingar Visby att underordna sig riket.
- **1290** Magnus Ladulås dör, och hans son Birger är då endast tio år gammal. En förmyndarregering ledd av marsken Torgils Knutsson styr riket de följande åtta åren.
- **1292** Marsken Torgils Knutsson erövrar Karelen och grundar Viborg 1293 under det tredje korståget mot Finland. Långvariga stridigheter mot Novgorod inleds som en följd av korståget.
- **1304** utbryter krig mellan kung Birger och hans bröder hertigarna Erik och Valdemar.
- **1306** Kung Birger tillfångatas av sina bröder Erik och Valdemar och tvingas dela riket med dessa, en händelse som kallas Håtunaleken efter platsen för händelsen, strax väster om Sigtuna.
- **1317** Nyköpings gästabud. Kung Birger hämnas Håtunaleken genom att fångsla sina bröder Erik och Valdemar på Nyköpings hus, där de dör året därpå.
- **1318** Birger lyckas aldrig ena riket igen och blir snart fördriven av sina bröders anhängare. Borgen Näs på Visingsö bränns, och kung Birger tvingas fly via Västergötland och Karleby.

⁶ <http://wadbring.com/historia/>

- **1319** Magnus Eriksson blir endast tre år gammal vald till kung av Sverige och efterträder sin morfar Håkon Hålägg som kung av Norge. En förmyndarregering styr Sverige fram till 1332.
- **1323** Den första rysk-svenska freden sluts i Nöteborg.
- **1332** Magnus Eriksson köper Skåne och Blekinge för 34 000 mark. År 1341 köps även Halland. Danmarks kung Valdemar Atterdag erkänner köpet i freden vid Varberg 1343. Det är från denna händelse som symboliken med Sveriges Tre kronor kommer.
- **1335** Trälldomen förbjuds i lag.
- **1347** Magnus Eriksson utfärdar en för hela riket gemensam landslag och stadslag, vilka därmed ersätter de tidigare, regionala lagarna.
- **1348-1351** Magnus Eriksson går ut i ett korståg mot Ryssland.
- **1350-1351** Sverige härjas svårt av digerdöden, mer än 1/3 av befolkningen dör. Magnus Gudmarsson på borgen Loholm i Västergötland tvingas tillsammans med sin maka Katarina, Birger Perssons dotter, ta sin tillflykt till Varnhems kloster då det inte längre fanns några bönder kvar som kunde förse borgen med mat.
- **1355** Magnus Erikssons yngre son Håkan blir kung av Norge och upplöser därmed unionen med Sverige.
- **1356** Magnus Erikssons äldste son Erik gör uppror mot fadern med stöd av adeln. Året efter delas riket mellan dessa två.
- **1359** Erik och hans familj dör, troligen av pesten. Magnus Eriksson blir återigen kung över hela riket.
- **1360-1361** Den danske kungen Valdemar Atterdag erövrar Skåne, Halland, Blekinge och Gotland.
- **1364** Adeln försöker fördriva folkungaätten från tronen och väljer Albrekt av Mecklenburg till kung. Man lyckas till en början endast delvis då Håkan erhöll hela Skara stift av sin kusin Albrekt.

Sverige under folkungatiden (1250-1389) ⁷

Efter att den sista kungen i den erikska ätten, Erik den läspe och halte, dog 1250 blev hans systerson Valdemar Birgersson kung, även om dennes far Birger jarl var den verkliga regenten till sin död 1266. Under perioden tilldelades yngre medlemmarna av kungasläkten olika hertigdömen att styra över, vilket ofta gav dem en maktbas som gjorde det möjligt att störta kungen. Valdemar Birgersson störtades av sin bror, Magnus Ladulås, vars son Birger Magnusson i en tvist med hans andra söner Erik och Valdemar Magnusson orsakade det som kallas Nyköpings gästabud. Birger avsattes efter att ha fängslats och dödat sina bröder. Eriks son Magnus Eriksson tog sedan över tronen, tills Albrekt av Mecklenburg med ett stormannaparti störtade Magnus.

Under folkungatiden fortsatte den förändring av samhällsskicket som tog form under den äldre medeltiden. En ny form av kunglig domsrätt formades av Birger jarl och Magnus Ladulås, och det kungliga lagstiftningsinitiativet fortsatte. Magnus Eriksson införde Magnus Erikssons landslag som förenade landskapen under en gemensam rättsordning. Hela riket fick delta i kungavalet vid Mora stenar, och Sverige kunde därför kallas valrike. Trots kungens stora makt rådde inte envælde. Kungen fick till exempel inte införa lagar och skatter utan folklig medverkan och enligt konungaeden lovades frihet och rättssäkerhet. Folket var å andra sidan genom en ed förpliktigade att visa trohet till kungen, samt att betala skatt. Folkungatidens regenter införde ett enhetligt skattesystem, senare kallat grundskatt. Emellertid var inte hela folket villiga att byta skattesystem, och på vissa ställen var det

⁷ http://sv.wikipedia.org/wiki/Sveriges_historia#.C3.84ldre_medeltiden_.281050-1250.29

tvunget att genomföras med våld, som till exempel vid slaget vid Sparrsätra 1247. Största motståndare var folkungarna (en upprorisk grupp, inte att blanda ihop med folkungaätten).

Under folkungatiden började folket delas upp i stånd. Bönder var inte längre berättigade att ha någon politisk makt, vilket tillföll stormännen. Jarlämbetet upphörde med Birger jarl, istället uppkom marskar och drotsar. Herredagen, en riksförsamling av stormän, blev successivt viktigare, även om den inte var lagstadgad före Skänninge stadga runt 1284. Det fanns från början två stånd, vilket sedermera kom att bli fyra. Adeln grundlades 1279 vid Alsnö stadga. Omformationen av krigsväsendet spred sig till Sverige, och man ville ha ett större rytteri. Därför befriades alla ridande soldater från skatt, så kallade frälse. Bergshanteringen uppkom även under folkungatiden, vilket gav upphov till bergmännen, som befann sig någonstans mellan bönderna och borgarna. Emellertid var kungarna oroliga för den makt som även stormännen kunde åtnjuta, och Magnus Eriksson försökte mot aristokratin värna kronans och folkets intressen, vilket ledde till hans avsättning. Hans efterträdare Albrekt tvingades till slut även han bort från tronen.

I och med att Magnus Eriksson blev kung 1319 ingick Sverige och Norge en personalunion. Danmarks län hade satts i pant och Sverige köpte Skåne och Blekinge 1332, vilka dock Valdemar Atterdag tog tillbaka 1360. Personalunionen mellan Sverige och Norge avslutades formellt när Håkan Magnusson blev kung i Norge. Mot Magnus Eriksson inleddes 1356 ett uppror, och hans son Erik Magnusson blev vald till kung. Han dog dock i digerdöden 1359 och Magnus Eriksson fick tillbaka makten. Albrekt den store av Mecklenburg intog Stockholm och Kalmar hösten 1363 för sin sons räkning, vilken valdes till svensk kung vid Mora stenar 1364. Inbördeskrig utbröt varefter kung Albrekts makt begränsades 1371. Samtidigt ingick Norge och Danmark i personalunion efter Håkan Magnussons död då Olof med Valdemar Attedags dotter Margareta som förmyndare tog över tronen. Kung Albrekt avsattes, men började samla trupper i Tyskland för att ta tillbaka riket. Sverige kontaktade då Margareta, som genom Dalaborgstraktaten även blev regent i Sverige. Hennes son Olof avled 1387 varefter hon fick makten, och hon blev regent i både Danmark, Norge och Sverige. Kung Albrekt kom tillbaka med trupper från Tyskland, och sammandrabbades med drottning Margaretas trupper vid slaget vid Åsle, vilket han förlorade, varefter han fick avstå från kronan. Erik av Pommern kröntes efter drottning Margareta som regent över Sverige, Norge och Danmark. I Sverige kröntes han den 17 juni 1397.

KUNGAR och BISKOPAR

Ur Sveriges regentlängd ⁸ och biskopslängd för Linköpings stift ⁹

<u>Namn</u>	<u>Regent ¹⁰</u>	<u>Levnad</u>
Birger jarl (regerande riksjarl)	1248–1266	(1200–1266)
Valdemar Birgersson	1250–1275	(1240–1302)
Magnus Ladulås	1275–1290	(1240–1290)
Birger Magnusson	1290–1318	(1280–1321)
Mats Kettilmundsson (rikshövitsman)	1318–1319	(d. 1326)
Magnus Eriksson	1319–1364	(1316–1374)
Erik Magnusson (medregent till Magnus Eriksson)	1356–1359	(1339–1359)
Håkan Magnusson (medregent till Magnus Eriksson)	1362–1364	(1340–1380)
Albrekt av Mecklenburg	1363–1389	(1338–1412)

<u>Namn</u>	<u>Linköpings biskop ¹¹</u>	<u>Levnad</u>
Karl Magnusson (Bjälboätten)	1216-1220	(d. 1220)
Bengt Magnusson (Bjälboätten)	1220-1236	(d. 1237)
Lars (Laurentius) (Liljesläkten)	1236-1258	(d. 1258)
Henrik (Henricus)	1258-1283	(d. 1283-1287)
Bo (Boetius, Bowe)	1285-1286	(d. 1286)
Bengt Birgersson (Bjälboätten)	1286-1291	(1254-1291)
Lars Albrektsson (Laurentius)	1292-1307	(d. ca 1307)
Karl Bååt	1307-1338	(d. 1338)
Nils	1338	
Petrus Tyrgilli (Torkilsson) (Lejonansikte)	1342-1351	(d. 1366)
Nils Markusson (Nicolaus Marci)	1352-1372	(d. 1374)

<u>Namn</u>	<u>Ärkebiskop ¹²</u>	<u>Levnad</u>
Jarlerius	1236 – 1255	(d 1255)
Laurentius	1255 – 1267	(d 1267)
Folke Johansson (Ängel), först vikarie 1267-1274	1267 – 1277	(d 1277)
Jakob Israelsson	1278 – 1281	(d 1281)
Johan Odulfsson	1281/82 – 1284	(d 1290)
Magnus Bosson	1285 – 1289	(d 1289)
Johan	1289 – 1291	(d 1291)
Nils Allesson	1292 – 1305	(d 1305)
Nils Kettelsson	1308 – 1314	(d 1314)
Olov Björnsson	1314 – 1332	(d 1332)

⁸ <http://www.historiska.se/historia/medeltiden/livochsamhalle/politik/regentlangd/>

⁹ http://sv.wikipedia.org/wiki/Lista_%C3%B6ver_biskopar_i_Link%C3%B6pings_stift

¹⁰ I några fall förekom förmyndarregering och ledare för den

¹¹ Om Linköpings stifts historia under medeltiden kan man läsa i Herman Schück: *Ecclesia Lincopensis*, Stockholm 1959, och speciellt sidorna 60 – 71, och 71 ff vilka handlar om biskoparna under tiden för Skällviks borgs existens.

¹² http://sv.wikipedia.org/wiki/Lista_%C3%B6ver_biskopar_i_Uppsala_stift

Peter Filipsson	1332 – 1341	(d 1341)
Heming Nilsson	1341 – 1351	(d 1351)
Peter Tyrgilsson	1351 – 1366	(d 1366)
Birger Gregersson	1366 – 1388	(1327 – 1383)

HÖGRE TJÄNSTEMÄN

I SVERIGE OCH ÖSTERGÖTLAND ¹³

Marsk motsvarar i stort sett överbefälhavare.

Drots var det högsta ämbetet och han var kungens ställföreträdare och när kungen var omyndig kan man betrakta drotsen som ställföreträdande kung.

Lagman var kungens regionala ombud och speciellt insatt i landets och regionens lagar. Han var ledare under de regionala tingen, domstolarna och beslutandeorganen.

Torgils Knutsson (avrättad 1306)	marsk 1280-talet – 1306
Håkan Jonsson Läma	marsk 1310 – 1318
Karl Ulfsson Sparre av Tofta (d 1410)	marsk 1364 - 1371
Sten Bengtsson Bielke (ca 1343 – 1408)	marsk 1374 - 1387

Magnus Ragvaldsson	drots 1276
Asbjörn Sixtensson	drots 1302 – 1310
Knut Jonsson (d 1347)	drots 1311 – 1314, 1322 - 1333
John von Brunkow (avrättad 1318)	drots 1314 – 1318
Mats Kettilmundsson (d 1326)	drots 1318 – 1319
Gregers Magnusson	drots 2 gr 1330-talet
Nils Turesson (d 1364)	drots 1344 – 1351
Bo Jonsson Grip (1335 – 1386)	drots 1371 – 1386

Magnus Bengtsson Bjälbo (d 1263)	lagman Östergötland 1247 – 1263
Bengt Magnusson Bjälbo (d 1294)	lagman Östergötland 1269 – 1289, 1291 - 1292
Magnus Bengtsson Bjälbo (d före 1304)	lagman Östergötland 1289 – 1291, 1293
Svantepolk Knutsson (1230 - 1310)	lagman Östergötland 1293 – 1305
Lars Pettersson	lagman Östergötland 1300-talets början
Knut Jonsson Aspenäs (d 1347)	lagman Östergötland 1310 – 1347
Bo Nilsson Natt och dag (d ca 1322)	lagman Östergötland 1318
Magnus Knutsson Aspenäs (d ev 1366)	lagman Östergötland 1340, 1363, 1366
Nils Jonsson Rickeby	lagman Östergötland 1364
Bo Jonsson Grip (1335 – 1386)	lagman Östergötland 1366

¹³ www.Wikipedia m fl

ÅRTAL I SÖDERKÖPINGS HISTORIA ¹⁴

- 1250-talet Rådhus I
- 1250 Drottning Katarina Sunesdotters testamente
- 1251 Valdemar Birgersson krönes i Linköping (eller i Söderköping?)
- 1253 Köpebrev Svantepolk Knutsson, Götulf Ryss och S:t Laurentii församling
- 1253 Götulf Ryss är den förste belagda borgmästaren, ordföranden i rådet
- 1254 Enligt en uppgift grundar Magnus Ladulås stadens kloster
- 1270 Herremöte då Uppsala domkyrka flyttas
- 1276 Rådsmöte i Söderköping i närvaro av danska ombud
- före 1277 S:t Görans hospital
- 1278 Magnus Ladulås och Valdemar Birgersson överlägger i staden
- 1280-talet Vissa anser att Magnus Ladulås lät uppföra klosterkyrkan
- 1281 Drottning Helvigs kröning
- 1281 Ingjald, gardian, föreståndare, och Torsten, lektor, verkar i klostret, den senare troligen vid klosterskolan
- 1281 Söderköpingsborgarna accepterar Birger Magnusson som tronarvinge
- 1281 Enligt vissa källor brinner staden, enligt andra inte
- 1282 ca Tideman anges som guldsmed i staden
- 1285 Mynthus, sedan belagt i perioder t o m 1617
- 1287/93/98 Söderköpings sigill
- 1290/95 Söderköpings stadslag
- 1291 Pest drar genom staden
- 1293 Gjord/Gyrdeo borgarfogde
- 1294 Svantepolk Knutsson blir lagman
- 1294 Förste kände föreståndaren för hospitalet, Johannes Sacerdos
- 1296 Årtalet på S:t Laurentii kyrka
- 1300-talet Under århundradet beslutas att minst hälften av rådets medlemmar skall vara svenskar
- 1302 Birger Magnussons och Märtas kröning
- 1305 Ev drabbas staden av brand
- 1307 Äldsta dokumentet med Drothems kyrka nämnd
- 1314 Borgarna ger Birger Magnusson ny trohetsed
- 1325 ca Drothems långhus
- 1327 Förmyndarregeringen för Magnus Eriksson stadfäster i Söderköping Sodermannalagen
- 1330 före Helgeandshuset, vid nuvarande Klosterkvarn, upprättas
- 1335 Arnolphus, den förste kände kyrkoherden i S:t Laurentii kyrka
- 1340-1342 Daniel Laurentii, den förste kände kyrkoherden i S:t Ilians kyrka
- 1342 Magnus, kyrkoherde i Skönberga
- 1347 Magnus Eriksson i staden den 12/3
- 1349 S une Östensson skolmästare
- 1349-50 Digerdöden drar genom landet
- 1359 Den 18/11 befäster Magnus Eriksson sin funktion som kung på en riksdag i staden

¹⁴ Ola Lönnqvist: Från Forntid till Nutid, Söderköpings stads historia under 1000 år, Söderköping 2010

- 1364 I mars behärskar Albrekt av Mecklenburg Stockholm, Nyköping,
Söderköping och Kalmar, dvs de städer som hade flest tyska invånare
- 1367 Adam är förnamnet på den första belagda borgmästaren i staden
- 1374 Heliga Birgitta på lit de parade i stadskyrkan, hennes forne bikt-fader Mattias
var präst i Söderköping
- 1374 Toste, vice curator, den förste kände prästen i Drothems kyrka

FRAMTRÄDANDE PERSONER I SÖDERKÖPING ¹⁵

Götulf Ryss	ordförande i rådet 1253
Nicolaus	-"- 1283, 1293, 1301
Giskia	-"- 1293
Gerike Plump	-"- 1290, 1293, 1301
Könige Bagge	-"- 1293, 1301
Adam	borgmästare 1367
Gotschalk Späck	-"- 1368, 1370, 1376
Jons Östensson	-"- 1363, 1368, 1376
Johannes Sacerdos	hospitalsföreståndare 1294
Ingulphus	-"- 1344
Petrus	-"- 1349
Niclis	-"- 1361
Johan Puke	föreståndare helgeandshuset 1377
Ingjald	gardian konventet 1281, 1287
Torsten	lektor -"- 1281
Botvid	broder -"- 1287
Knut	broder -"- 1287
Stig	broder -"- 1293
Daniel Laurentii (d 1342)	kyrkoherde S:t Ilian 1340, 1342
Mathias Ovidi	-"- 1343
Johannes Hermani	-"- 1363
Arnoplhus	kyrkoherde S:t Laurentii 1355
Lars Petersson	-"- 1368
Toste	vice kyrkoherde Drothem 1374, 1377
Magnus	kyrkoherde Skönberga 1342
Ragnvaldus	kyrkoherde i Mogata 1300-talet
Knut	-"- 1375
Inge	kyrkoherde i Skällvik 1358
Thorirus	-"- 1372

¹⁵ Ljung: Söderköpings historia och Helmfrid: Små små stycken i S:t Ragnhilds Gilles årsböcker och den sammanställning som jag gjort tidigare